

Forfatter: Palladius, Peder

Titel: Peder Palladius' Danske Skrifter

Citation: Palladius, Peder: "Peder Palladius' Danske Skrifter", i Palladius, Peder: *Peder Palladius' Danske Skrifter*, udg. af Lis Jacobsen , H.H. Thiele, 1911-1926, s. 327. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-palladius02val-shoot-idm139771558748496/facsimile.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Peder Palladius' Danske Skrifter

selvstændig Forfatter: alle de Raad, han giver om Aareladning og Purgats, om Indtagning af Pulver og Piller og Lægedrik, om almindelig Renlighed o. s. v., adskiller sig kun ved den mindre Udførlighed fra de ældre danske Pestbøger.¹

Naar Palladius vælger at udgive Capitanius' Skrift og ikke Morsings, som han henviser til i Forordet, var det sikkert, fordi hint var det nyeste og gennem Oplæsningen fra Prædikestolen havde vundet særlig Udbredelse; Palladius frygtede da, at Folk kun skulde lægge Vægt paa denne Verdens Lægemidler; derfor — skriver han — „paa det at ingen skal forglemme den aandelige Lægedom udi Pestilensens Tid og bruge den legemlige Lægedom aleneste som Kong Assa gjorde udi Podal [Podagra] og blev død derover, vil jeg optegne nogle Steder, Historier og Salmer, som hver for sig kan lade udskrive af den Danske Bibel og læse besynderlige om Morgenen, al den Stund som Pestilens regerer“ (ndf. S. 340 L. 29 ff.).

II.

Palladius' „aandelige Recept“ bestaar, som han selv siger, væsentlig af Bibelsteder. Skriftets første Del „Indgangen“ meddeler Steder og Kapitler fra det gamle Testament (til og med Salmerne). Palladius refererer og fortolker her, citerer sjældent. Denne Del er ikke uden sproglig Interesse, i det han søger at indprente Biblens Moral gennem danske Ordsprog. F. Ex. skriver han om Beretningen i 4. Mos. 11 — om Guds Straf for Umaadehold —: „Den sidste Sted i dette Kapitel [V. 30—35] viser klarlige ud, at *de som ikke kunde lide dem kløer, de skulde lide dem svier*, og at *liden Lyst gør langfør Skade*“ (ndf.

være varsom med at henregne Ordforraadet i den bevarede (ndf. S. 349—52 udgivne) Oversættelse til Palladius' Sprogbrug.

¹ Capitanius skriver ofte om den Medicin han anbefaler, at han har ladet den berede „i Apoteken“, men beder at „ingen skal tænke, at jeg gør dette mere derfor, at jeg vil gøre Apotekeren rig end [for] at hjælpe den fattige sorgfulde Menighed dermed, som plages med Pestilens“ (ndf. S. 352 L. 17 ff.).

S. 342 L. 23 f.) om Davids Synd, der straffes paa Folket (2. Sam. 24. 10—25), siger han, at „dette er det aller ypperste Kapitel at læse daglige udi Pestilensens Tid . . . og en Vidskab derhos, at *Grisene skulle tit undgelde det, som gamle Svin bryde*“ (S. 343 L. 31 f.); og af Beretningen om Frelsen fra Hungeren i Samaria (2. Kg. 6. 24—7. 20) udleder han den Trøst, „at *naar Buen er spændt paa det strængeste, da brister hun snarere* . . . Efter mange mørke Dage kommer han [Gud] uforseendes med en klar Dag og et varmt Solskin“ (ndf. S. 344 L. 17 ff.).

Hvor Bibelstederne citeres, er Ordlyden altid overensstemmende med den danske Bibels. Der er derfor ingen Tvivl om, at Palladius her — hvor det, ligesom i det ndf. udgivne Skrift om Aager, var mere praktisk at bruge en Konkordans end en Skriftsprog-Samling (se ndf. S. 391 f. og jfr. foran S. 283) — har afskrevet Skriftsteder og Førsteliner af Salmer efter Chr. III's Bibel.¹

Anden Del af Palladius' Skrift „Beslutningen“, der følger efter Capitanius' Lægeraad, giver et troværdigt Indblik i den Københavnske Almues Følelser overfor Pesten. Hvad der kendetegner disse er ikke Frygt, men Letsind: „Lader os æde og drikke, thi udi Morgen ere vi døde“, det er dette den Vantros Motto man har gjort sig til Leveregel. Pall. nævner Exempler paa „saadanne løse og forfængelige Ord“, der høres Mand og Mand imellem: „det er ikkun Glæde med Børn, at de dø hen, de fare vel, her fødes flere til igen“, „Der skal jo nogle dø, Verden er fuld med Folk“ o. s. fr. (ndf. S. 353). Han fortæller, at man tager sig saa lidt i Agt for Pesten, at „naar Liget [af en pest-befængt] er lagt ned, da staar der fuldt med Folk og kigger ned paa Liget. Ja de lede og bære deres Børn ind til

¹ Sammenlign f. Ex. Ps. 112. 1, ndf. S. 347 L. 13, *Salig er den som frycter Herren* = Biblen 1550: *Salig er den/ som frøcter HERREN* med Salmecitatet i „En Undervisning kortelig at bede“, foran S. 299 L. 17: *Salig er den Mand som frøcter HERren*, overensstemmende med den som jeg formoder tilgrundliggende (efter en Vulgata-Text oversatte) Skriftsprog-Samling (se foran S. 283).

dem, som ere befængte, paa det at de kunde ogsaa faa deres Del"; og han spørger: „Hvi er ikke de forfængelige Folk ogsaa glade udi Fæ-Død og Faare-Død, som de er udi Børnedød? Er de ogsaa glade . . af det Spektakkel de saa' igaar: fire paa én Ligbaare og sejsten i den ny Kirkegaard foruden de andre, som bleve begravne i Byen igaar?.. De skal end alligevel selv begynde at blegne om Kinderne og fornemme, at det er Guds Vredes Tegn" . . (ndf. S. 354—355). Det at indprente den af Pesten hjemsøgte By, at Soten ikke kom som en „Slumpelykke“, men som „Guds Ris og Straf“, synes at have været det væsentlige Formaal for Palladius. Det er dette, Skriftstederne skal bevise: Af Adams og Evas Fald skal man lære „at Synden er en Aarsage til alt det onde, som vi lide“ (S. 341 L. 16 f.), Fortællingen om Syndfloden, om Sodoma og Gomorra, om Ægyptens Plager osv. osv. alt „giver til kende, at Pestilens er . . en stor Guds Straf, og at Guds Straf voxer, eftersom Synden og Ulydelsen voxer hos de forhærdede. Thi Straffen hænger ved Synden som en Lænke hænger om Halsen paa en Hund“ (S. 342 L. 17 f.). Derfor er Anger og Ruelse den bedste Lægedom mod dem, der er „forspændte i Pestilens“, „derfor give sig enhver inderlige ind til Ham, som et Barn løber ind i sin Faders Skød, naar han har Riset i Haanden“ (S. 347 L. 23 f.). Og til dem, der trøster sig med at „Pestilens er ikkun en Børnedød“, siger Palladius: „Disse Pestilensforagtere de vide ikke, at Satan, som visiterer Guds Børn, faar først Tilladelse af Gud at slaa Fæ og Faar ihjel og at slaa Børn ihjel, førend han faar Lov at tage fat paa de gamle . . Gud bruger den samme Kunst med sine, som hine Løvetæmmere bruge med Løverne: de hudstryge en liden Hund eller Hvalp for Løvens Øjne; deraf bliver hun saa forfærdet og ræd, at hun staar og bæver og skælver og frygter, at hun skal faa med. Saa slaar Gud vore Børn for vore Øjne, at vi gamle Løver og Brydebasser, Hyklere, Troldfolk, Aagerfolk, Kornpugere, Voldsmænd, Horfolk, gerrige og hovmodige Stympere, Guds Ords Forfølgere og

Foragtere . . skulle forskrækkes deraf og rette os, at Bærmen af Pestilens, Sværdet, Hunger og Dyrtid skal ikke øses paa os, naar vore uskyldige Børn er taget af Dage for vor Skyld" (ndf. S. 356 L. 19 ff.).

Til Slut findes nogle faa Skriftsteder om Opstandelsen og det evige Liv til Trøst for dem, „som have Troen til Jesum Christum"; men disse Steder fra Evangelierne og Apostelbrevene er kun afskrevne efter Biblen, ikke fortolkede. Palladius lover imidlertid, at han „med det første" vil lade dem „udgaa paa Prenten med deres Udtydelse til ydermere Trøst for de syge" (ndf. S. 358 L. 32 f.), men han har vistnok aldrig naaet dette; i hvert Fald kendes intet til et saadant Trøsteskrift.¹

¹ Det er fristende at sammenligne Palladius' Opbyggelsesskrift med et lignende Skrift, som Luther udgav i Wittenberg 1527 i Anledningen af Udbruddet af Pesten der. Dette Skrift, „Ob man fur dem sterben fliehen muge", behandler, som Titlen viser, Spørgsmaalet om Pligt til at blive eller Ret til at fly. Luther besvarer dette meget humant „Ist Jemand so keck und stark im Glauben, der bleibe im Namen Gottes, er sundigt freilich dadurch nicht. Ist aber Jemand schwach und furchtig, der fliehe im Namen Gottes, weil er solchs thut ohn Nachtheil seiner Pflicht gegen seinem Nächsten" (Erlangen-Udg. 22, 322). Mærkeligt nok kommer Palladius slet ikke ind paa dette Spørgsmaal, skønt der ved Siden af de letfærdige, som ikke skyede Pesten, men hvis Letsind vel nok skyldtes, at de paa Grund af Fattigdom ikke kunde tage fra Byen, fandtes adskillige, som flygtede, skønt deres Pligt havde været at blive. Ogsaa hvor Emnet er ganske ligt hos Luther og Palladius, er Behandlingen meget forskellig. Palladius siger: Pest rammer Dig ikke tilfældigt, paa Slump, men er Guds Straf — ringeaft derfor ikke denne Plage, men frygt Guds Vrede. Luther siger til dem, der er altfor dristige, de der „lassen alles anstehen, damit sie dem Sterben oder Pestilenz wehren solten": „Solchs heißt nicht Gott trauen, sondern Gott versuchen; denn Gott hat die Aerznei geschaffen, und die Vernunft gegeben, dem Leib furzustehen und sein pflegen, daß er gesund sei und lebe" (22, 322 f.). Omvendt siger han til dem, der forsømmer deres Pligt af Frygt for Smitte: „Was sind alle Pestilenz und Teufel gegen Gott, der sich hie [?: naar du otrer dig for den Syge] zum Warter und Arzt verbinden und verpflicht? Pfu dich, und aber pfu dich, du leidiger Unglaub, daß du solchen reichen Trost sollt verachten, und läßt dich eine kleine Drus und ungewisse Fahr mehr schrecken denn solche göttliche gewisse treue Verheißunge stärken" (22, 330). — Stykker af Luthers Skrift er